

TÜM DERSLER

KONU ANLATIMI

- + TÜRKÇE
- + MATEMATİK
- + FEN BİLİMLERİ
- + SOSYAL BİLGİLER
- + DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
- + İNGİLİZCE

 İSLEYEN
ZEKÂ

?

SINIF

TÜRKÇE

Kelimenin Anlamı ve Yorumu

Cümlenin Anlamı ve Yorumu

Paragrafın Anlamı ve Yorumu

Fiil

Zarf

Anlatım Bozuklukları

Yazım Kuralları

Noktalama İşaretleri

GERÇEK, MECAZ, TERİM ANLAMLILIK KELİMLER

Dildeki anlamlı en küçük ses veya ses birliğine **kelime** denir. Kelimeler varlık ya da kavramları karşılar. Örneğin kitap kelimesini duyduğumuzda zihnimize "ciltli veya ciltsiz bir araya getirilmiş, kâğıt yapraklarının bütünü" olan nesnenin şekli canlanır.

Kitap nedir?

Aşağıdaki cümlelerde "ağız" kelimesinin sizde çağrıştırdığı varlık ve kavramları belirleyiniz.

- * Çocuğun ağzındaki şeker sanki hiç tükenmiyordu.
- * Üç beş yaşlı kadın kapının ağzında oturmuşlardı.
- * Karadeniz ağzıyla konuşan adamı tanıyorum.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi bazen bir kelime birden çok varlığı veya kavramı karşılayabilir.

Yani bir kelimenin birden çok anlamı olabilir. Kelimelerin ortaya ilk çıktıklarında tek anlamları vardır fakat kelimeler zaman içinde çeşitli yollarla farklı anlamlar kazanmıştır. Başlangıçta tek anlamlıyken zamanla benzetme ve mecaz yoluyla yeni anlamlar kazanmış kelimelere "çok anlamlı" **kelimeler** denir.

Uyarı

Kelimeler çok anlamlılık özelliğini cümle içerisinde kazanır, tek başına kullanıldıklarında temel anlamlıdır.

Gerçek Anlam

Bir kelimenin herkesçe bilinen anlamına **gerçek anlam** denir.

Gözüne merhem sürdü.

Görme organı (gerçek anlam)

Burnu yara içinde kalmıştı.

Koklama organı (gerçek anlam)

Mecaz Anlam

Kelimenin gerçek anlamından uzaklaşarak kazandığı yeni anlamdır.

- * Kelime, tek başına kullanıldığında mecaz anlam kazanmaz.

- * Mecaz anlam kimi zaman tek bir kelimedir, kimi zaman bir söz grubu, kimi zaman da cümlenin tamamına yayılmıştır.

- > **Ağır** sözler söyledi.
- > **Yufka yürekli** bir adamdı.
- > **Dilimde tüy bitti**.
- > Kavanozun içi **boştu**. (gerçek anlam)
- > **Boş** düşünceler üretmeyin. (mecaz anlam)
- > **Keskin** bir bıçak aradı. (gerçek anlam)
- > **Keskin** sözler söylememelisin. (mecaz anlam)

TEOG Kasım 2013

1. Bahçedeki **ham** elmaları koparmamalısın.
2. Rafineride **ham** petrol işleniyor.
3. **Ham** vücutla ancak bu kadar koşabilirim.
4. **Ham** adamlarla bu konuyu tartışmam.

Numaralandırılmış cümlelerin hangisinde altı çizili kelime, mecaz anlamıyla kullanılmıştır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

Çözüm

A, B ve C seçeneklerinde "ham" kelimesi gerçek anlamıyla kullanılmıştır. D seçeneğinde gerçek anlamından uzaklaşarak "üzerinde durulan konuda yetersiz" anlamıyla yani mecaz anlamda kullanılmıştır.

D

Terim Anlam

Sanat, spor, bilim vb. alanlarda özel kavramları karşılayan kelimelerdir.

- * Bu oyun tek **perdelik** bir komedidir.
- * Geçen ders **sıfatlar** konusunu işledik.

Perde kelimesi tiyatro, sıfat kelimesi ise dil bilgisi ile ilgili kavramları karşılayan kelimelerdir.

Uyarı

Kelimeler günlük yaşamda terim anlamlarının dışında kullanılabilir.

Güneş gökyüzünde parlıyordu.

Güneş Dünya'nın ısı ve ışık kaynağıdır.

KELİMELER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

Eş Anlamlılık (Anlamdaşlık)

Misafirlerimizi
ağırlamak için türlü
türü yemekler
yaptık.

Eminim, **konuk-**
larımız bu yemek
lere bayılacak.

Bu cümlelerde renkli yazılan kelimelere dikkat ediniz. Bu kelimelerin anlamları aynıdır. Kelimelerin yerini değiştirsek de cümlelerin anlamları değişmeyecektir.

Eş anlamlılık ilişkisinde kelimelerin yazılışları farklı, taşıdıkları anlam aynıdır.

Eş anlamlı kelimelerde çoğunlukla kelimelerden biri o dile ait, diğeri ise başka bir dile aittir.

- * Yazarın son **eseri** de epeyce ilgi gördü.
- * Bu **yapıtlar** uzun zamandır ilgi çekiyor.
- * Senin **arzuların** bitmez.
- * Senin **isteklerin** bitmez.

Uyarı

- * Kelime cümle içinde mecaz anlamda kullanılmışsa eş anlamlısı da mecaz anlamına göre tespit edilir.
 - * Kelime cümlede gerçek anlamıyla kullanılmışsa eş anlamlısı da gerçek anlamına göre tespit edilir.
- “Beni bu kara günümde yalnız bırakmadın.” cümlesindeki “kara” kelimesi “mecaz olarak “kötü, sıkıntılı” anlamıyla kullanılmıştır. Dolayısıyla “kara” kelimesinin bu cümleye göre eş anlamlısı “siyah” değil, “kötü, sıkıntılı”dır.

Kara kaşlarını kaldırdı.

Siyah saçları vardı.

Siyah – kara (Eş anlamlı olur.)

TEOG Kasım 2013

“Kök” kelimesi aşağıdaki cümlelerin hangisinde terim anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Aniden başlayan tipi ve fırtına onların sıcak evini kökünden sarsıyordu.
- B) Kökü geçmişe dayanan güzel bir dostlukları vardı.
- C) Yaşadıkları sorunu kökünden çözmek için bir araya geldiler.
- D) Yaptırmak kelimesinin kökünü bulmak için bütün eklerini çıkardı.

Çözüm

D seçeneğinde “kök” kelimesi dil bilgisi terimi olarak kullanılmıştır.

D

Yakın Anlamlı Kelimeler

İp kopunca boncuklar
etrafa **saçıldı**.

Bardak devrilince
çay **döküldü**.

Yukarıdaki cümlelerde altı çizili kelimeler anlam olarak birbiriyle tam örtüşmez ancak birbirini çağrıştırır. Bu kelimeleri birbirinin yerine kullanamayız.

Anlamları birbiriyle tam örtüşmeyen fakat birbirine yakın olan kelimeler **yakın anlamlıdır**.

Katlamak – kıvrırmak / çevirmek – döndürmek

* O resme ben de **bakayım**.

* O resmi ben de **göreyim**.

“görmek – bakmak” yakın anlamlı

* Darılmak – gücenmek / kızma – öfkelenme

* Demek – anlatmak – söylemek

Uyarı

Kelimelerin yakın anlamlılık özellikleri cümle içerisindeki kullanımlarına göre belirlenir.

Yasaları **çiğnemek**

Çiçekleri **çiğnemek**

“basmak” kelimesi yalnızca ikinci cümledeki “çiğnemek” kelimesiyle **yakın anlamlıdır**.

Sesteşlik (Eş seslilik)

Elindeki kâğıda **yüz** tane kelime **yaz**.

Yazın yüzümdeki çiller daha belirgin oluyor.

Yukarıdaki cümlelerin her ikisinde de “yaz” ve “yüz” kelimeleri geçmektedir. Ancak bu iki cümlede kelimelerin anlamları birbirinden farklıdır.

Yazılışları aynı ancak aralarında hiçbir anlam yakınlığı bulunmayan kelimeler arasındaki ilişkiye **sesteşlik** denir.

Dolu: boşun karşıtı / Kutunun içi oyuncak **dolu**.

Dolu: yağış biçimi / Bugün **dolu** yağışı bekleniyor.

“Dolu” kelimeleri yukarıdaki cümlelerde farklı anlamlıdır. İki kelime birbiriyle sesteşlik ilgisi içindedir.

İPUCU

- * Kelimeler ilk (temel) anlamlarıyla sesteşlik oluşturur. Mecaz anlamlar arasında sesteşlik yoktur.
- * Sesteş olan kelimelerin ikisi de temel anlamlı olur.
 1. Suya **daldı**. (temel anlamda)
 2. Geçmişe **daldı**. (mecaz anlamda)
 3. Ağacın **dalı** kırıldı. (temel anlamda)

1. ve 3. cümlelerde “dal” kelimesi iki ayrı temel anlamda kullanılmıştır. Bu iki cümlede kelimeler birbirinin sesteşidir. Ancak 2. cümledeki “dal” kelimesi 1. cümledeki “dal” kelimesinin mecaz anlamını taşımaktadır. Bu iki cümlede dal kelimeleri sesteş değildir.

- * Bir kelimenin özel ve tür adı olarak kullanılması sesteşlik oluşturmaz.

Deniz çok dalgalıydı (tür adı).

Erkenden Deniz'i ara (özel ad).
- * İnceltme işaretiyle ayrılan kelimeler okunuşları farklı olduğu için sesteş değildir.

Kar-kâr, hala- hâlâ vb.

TEOG Nisan 2014

“Ara sıra kır kokuları getiren hafif bir rüzgâr esiyordu.” **cümlesindeki “kır” kelimesinin eş seslisi aşağıdakilerden hangisinde kullanılmıştır?**

- A) Bir kır gezisinde, tesadüfen tanıştık onunla.
- B) Kır çiçekleri topladım bu sabah senin için.
- C) Ellerini, kırları artan saçları arasında gezdirdi.
- D) Oğlum, kırlarda koşup oynamayı çok sevdi.

Çözüm

Cümlede “kır” kelimesi “gezilen, çeşitli bitkilerin yetiştiği yer” anlamında kullanılmıştır. A, B ve D seçeneklerindeki “kır” kelimesi de aynı anlamı karşılamaktadır. C seçeneğinde “kır” kelimesi “beyaz-ak” anlamında kullanılarak cümlede kullanılan kelimenin eş seslisi olmuştur.

C

Karşıt (Zıt) Anlamlılık

Elimde üç misketim **var**.

Benim elimde hiç misketim **yok**.

Yukarıdaki cümlelerde altı çizili kelimeler anlamca birbirinin karşıtıdır.

Anlam bakımından birbirine karşıt olan, aykırı düşen kelimelere **karşıt anlamlı kelimeler** denir.

Güzel – çirkin / iyi – kötü / ıslak – kuru

Örnek Soru

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili kelimenin eş anlamlısı yoktur?

- A) Sabahtan beri bahçenin çimlerini biçmek için uğraşiyor.
- B) Elinde küçük bir not kâğıdı tutuyordu.
- C) Eren, büyükannesiyle parka oynamaya gitmiş.
- D) Konukları büyükçe bir salona aldılar.

Çözüm

B seçeneğindeki küçük → ufak
 C seçeneğindeki büyükanne → nine
 D seçeneğindeki konuk → misafir
 A seçeneğindeki "sabah" kelimesinin eş anlamlısı yoktur.

A

Örnek Soru

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde karşıt anlamlı kelimeler birlikte kullanılmıştır?

- A) Bizimle kimin gelip gelmeyeceğine ben karar vereceğim.
- B) Burnumuza gelen bu ağır koku hepimizi rahatsız etmişti.
- C) Güç işleri kolay bir şekilde halletmesini biliyordu.
- D) Akılsız başın cezasını ayaklar çeker, diye boşuna dememişler.

Çözüm

A, B ve D seçeneklerinde karşıt kelimelere yer verilmemiştir. C seçeneğindeki "güç" kelimesi "zor" anlamında kullanılmıştır. Aynı cümlede "kolay" kelimesine de yer verilmiştir. Dolayısıyla "güç" ve "kolay" kelimeleri karşıt anlamlıdır.

C

Uyarı

⇒ Kelimenin karşıt anlam oluşturması, kullanıldığı cümledeki anlama bağlıdır.

* Güneş tepelerin ardından doğdu.
(battı)

* Dedesi Bursa'da doğdu.
(öldü)

⇒ Olumsuzluk, zıt anlamlılık değildir.

Gel eyleminin karşıtı **gelme** değildir.

Gel eyleminin karşıtı **gittir**.

Islak elbiseyi giymemelisin.

Kuru elbiseyi hemen giydi.

Kuru bir anlatımı vardır.

Yukarıdaki cümlelerden ilk ikisinde ıslak ve kuru karşıt anlam oluşturur. Üçüncü cümlede "kuru" mecaz anlamdadır.

⇒ Kelime gerçek anlamlı ise karşıt anlamı da gerçek, kelime mecaz ise karşıtı da mecaz olur.

A. Aşağıda numaralanmış kelimeleri, yakın anlamlılarıyla eşleştirelim.

1. hoşlanmak	fırlatmak	a.
2. tanıdık	dolaşmak	b.
3. üşümek	çekişen	c.
4. tutmak	bitkin	d.
5. yorgun	yakalamak	e.
6. korkak	donmak	f.
7. gezmek	bildik	g.
8. atmak	sevmek	h.

B. Aşağıdaki eş anlamlı kelimeleri eşleştirelim.

1. DUYGU	YANIT	a.
2. DÜŞÜNCE	LİSAN	b.
3. İHTİYAÇ	HİS	c.
4. NEDEN	YAŞAM	d.
5. ARAÇ	FİKİR	e.
6. DİL	SEBEP	f.
7. HAYAT	GEREK SINİM	g.
8. CEVAP	VASITA	h.

C. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kelime veya sözlerin gerçek anlamı olanlarının başına (+) koyalım.

- () Ali Bey yine burnundan soluyor.
- () Kendilerine sahilde bir ev almışlar.
- () Ayrılık acısı hiç geçmez.
- () Boynu ağrıdığı için derse gelememiş.
- () O, gözü tok biridir.

D. Aşağıdaki kelimelerin zıt anlamlılarını boşluğa yazalım.

1. Yaşlı	7. Tatlı
2. Güzel	8. Aç
3. Uzun	9. Kuru
4. Sıcak	10. İnce
5. Az	11. Dar
6. İyi	12. Ak

E. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayalım.

- Gerçek anlam ve mecaz anlam arasındaki farkları yazınız.
.....
.....
- Mecaz anlamlı kelimelere iki örnek veriniz.
.....
.....
- Terim anlamlı kelimelerin günlük hayattaki kullanım alanlarıyla ilgili düşüncelerinizi yazınız.
.....
.....

1. Aşağıdaki altı çizili kelimelerden hangisi mecaz anlamda kullanılmamıştır?

A) Bir bilsen ne zordu, seni hayatımdan silme.
 B) Bütün çirkinlikleri örtmüşler.
 C) Sana bir mektup yazmayı düşündüm.
 D) Onun başına gelenleri duyunca yıkıldım.

2. Birazdan şahlanır deniz

Birazdan dalgaların üstünden

Bu dizelerde hangi kelime gerçek anlamının dışında kullanılmıştır?

A) Şahlanır
 B) Deniz
 C) Dalgaların
 D) Üstünden

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde terim anlamı kelime kullanılmıştır?

A) Öğrenme, yaşam boyu sürer.
 B) Hücre, yapı taşlarımızı oluşturur.
 C) Sanattan anlayan nesil yetiştirilmelidir.
 D) Onun bize yardım edeceği yok.

4. "Sürmek" kelimesi aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecaz anlamıyla kullanılmıştır?

A) Gece gündüz çalışıp tarlayı sürdü.
 B) Seni yüreğinden sürdüğünü söyledi.
 C) Bu anlaşmazlık yıllarca sürdü.
 D) Otomobili genç biri sürdü.

5. 1. Boğaz Köprüsü onarım için trafiğe kapatıldı.
 2. Kazağın yakası boğazına dar geldi.
 3. Bir boğaz uğruna nice kavga yapılıyor.
 4. Yemek yerken lokma boğazına takıldı.
"Boğaz" kelimesi numaralandırılmış cümlelerin hangisinde mecaz anlamda kullanılmıştır?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

6. "Duvar" kelimesi aşağıdakilerin hangisinde mecaz anlamda kullanılmıştır?

A) Bahçe duvarına demir korkuluk yaptırdı.
 B) Çatlayan duvarlar için bir önlem almalıydık.
 C) Onunla görüşmemem için aramıza sanki bir duvar örüldü.
 D) Sitenin duvarları farklı renklerle boyandı.

7. "Kuru" kelimesi aşağıdakilerin hangisinde mecaz anlamda kullanılmıştır?

A) Bin ton kuru incir ihraç ettik.
 B) İpten sadece kuru çamaşırları toplu.
 C) Kuru düşüncelerle toplum ileri gitmez.
 D) Kuru bir yer bulup hemen oturdu.

8. Aşağıdakilerin hangisinde altı çizili kelime, mecaz anlamda kullanılmıştır?

- A) Defterin sayfalarını hızlı hızlı çevirdi.
 B) Sözleri hepimizi ezdi desem yalan olmaz.
 C) Doktor bile derdime derman olamadı.
 D) Üzüntüler paylaştıkça azalır.

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecazlı söyleyiş vardır?

- A) Beklemekten ağaç oldum.
 B) Çeşitli ağaç türleri yetişir.
 C) Bu ağaç kalın yapraklıdır.
 D) Ağaç, bakımsızlıktan kurudu.

10. 1. Yaşamı diğerlerine göre uzun sürdü.

2. İşleri bitirmem kısa sürdü.
 3. Sınavımız uzun sürmeyecek.
 4. Merkez Bankası piyasaya para sürdü.

“Sürmek” kelimesi yukarıda numaralandırılmış cümlelerde kaç değişik anlamda kullanılmıştır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

11. Aşağıdakilerin hangisinde altı çizili kelime mecaz anlamı değildir?

- A) Kusursuz dost arayan dostsuz kalır.
 B) Beni küçük düşürmek istememişti.
 C) Kapalı ifadeler anlatımı anlaşılma kılmış.
 D) Basit insanlar gibi davranmamalıydın.

12. Aşağıdakilerin hangisinde “çıkarmak” veya “yararmak” kelimesinin verilen anlamıyla cümledeki kullanımını doğru eşleştirilmemiştir?

Sözlük Anlamı	Cümledeki Kullanımı
A) Dolaylı biçimde elde edilen menfaat	Bu işlerden çıkarı olmasaydı sabah sabah burada olmazdı.
B) Yol, çare	Her işte olduğu gibi bu konuda da çıkarını düşünüyor.
C) Avantaj	Bu maçta kendi yararımıza olacak her aracı değerlendirin.
D) Elverişli, uygun	Bağ bahçe işleri öyle kolay değil, işe yarar insanlar gerekir.

13. Aşağıdakilerin hangisinde cümle ve açıklama eşleştirmesi doğru değildir?

1. Çamaşırları serdi. A. Kuruması için asmak
 2. Son günlerde dersleri serdi. B. Boş vermek
 3. Elmaları kilere serdi. C. Çürümelerini engellemek için yere yaymak
 4. Kilimi yere serdi. D. Değersiz biçimde kullanmak

- A) 1 – A B) 2 – B
 C) 3 – C D) 4 – D

DEYİMLER, ATASÖZLERİ, İKİŞEMELER VE SÖZ ÖBEKLERİ

Deyimler

Çoğunlukla gerçek anlamını yitirip mecaz anlam kazanarak kalıplaşan söz öbekleridir.

Özellikleri:

- * Deyimlerin çok büyük bir bölümü mecaz yoluyla yeni bir anlam kazanmış söz öbeğidir.

İşte, şimdi hapı yuttuk.

Bu cümlede kullanılan “hapı yutmak”, “kolayca yutulabilmesi için toparlak duruma getirilmiş ilacı yutmak” anlamında değildir.

“Hapı yutmak” bu cümlede “kötü bir duruma düşmek” anlamıyla kullanılarak gerçek anlamından uzaklaşmıştır.

- * Kaç kelimedenden oluşursa oluşsun, bir anlamı karşılar.

“Küplere binmek” deyimindeki “küp” ve “binmek” kelimelerinin ayrı ayrı anlamları vardır. İkisi bir araya gelerek “çok öfkelenmek” anlamını verir.

- * Deyimler kalıplaşmış sözlerdir. Bu yüzden deyimdeki kelimelerin eş anlamlıları getirilemez, kelimelerin yerleri değiştirilemez.

“Başı darda olmak” yerine “kafası darda olmak” denebilir.

- * Çoğu “-mek, -mak” ekiyle biter ama cümle biçiminde de kullanılır:

Bir taşla iki kuş vurmak

Bu işte bir taşla iki kuş vurmaya amaçlıyordu.

Şansıya bir taşla iki kuş vurmuştu.

- * Cümle biçiminde de deyimler vardır.

Dostlar alışverişte görsün. Ayıkla pirincin taşını.

Gerçek Anlamlı Deyimler

Tüm kelimelerin gerçek anlamda kullandığı deyimlerdir.

Alan razı satan razı,

İyi gün dostu, aldırış etmemek,

Allah bana, ben sana...

Mecaz Anlamlı Deyimler

Bu tür deyimlerin anlamları kelimelerin gerçek anlamıyla açıklanamaz. Kelimeler bu tür deyimlerde mecaz bir anlam kazanır.

Kafa patlatmak

Çantada keklik

Baltayı taşla vurmak

Turnayı gözünden vurmak

Boşuna uğraşma
atı alan Üsküdar'ı
geçti.

Murat

Sen öyle san
sabrın sonu
selamettir.

Berfin

Murat yine o an olan olayı en iyi özetleyen sözü buldu. Deyimleri doğru kullanıyor.

Berfin öğüt vermeye, bilgece konuşmaya bayılır. Bize yol gösterir. Sayısız atasözü biliyor.

Atasözleri

Atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düştürleştirilen ve kalıplaşmış biçimleri bulunan toplumca benimsenmiş sözlerdir. Atasözlerinin özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. Ulusaldır.

Aç kurt bile komşusuna saldırmaz.

2. Geniş halk kitlelerinin yüzyıllardan beri geçirdiği deneyimlerden oluşan düşüncelerden doğmuştur.

Akılız başın cezasını ayaklar çeker.

3. Yalın sözlerdir, anlatımları açıktır.

Aç ayı oynamaz.

4. Bir veya iki cümleden meydana gelir.

Misafir on kısımetle gelir; birini yer, dokuzunu bırakır.

5. Birçoğunda mecaz vardır. Bu yüzden atasözünü açıklarken atasözünün gerçek anlamını değil de mecaz anlamını düşünmemiz gerekir.
- Para parayı çeker.**
6. Kelimelerin yerleri değiştirilemez. Eş anlamlıları veya yakın anlamlıları getirilemez.
- “Söz gümüşse sukût altındır.” yerine “Laf gümüşse sukût altındır.” denmez.**
7. Denenmiş sözler olduğu için doğruluğu herkes tarafından kabul edilir.
8. Doğa olaylarının nasıl olageldiğini belirtir.
- Mart kapıdan kaptırır, kazma küre yaktırır.**
9. Bazı sosyal olaylardan ders alınması gerektiğini ögütler:
- Öfke ile kalkan zararlar oturur.**
10. Atasözleri genel kural taşır. Deyimler ise taşımaz. Atasözlerinde herkes kendine bir ders çıkarabilir. Deyim ise kim için söyleniyorsa sadece onunla ilgili bir sonuç çıkarılır.

TEOG Kasım 2014

Bilgi ve görgüyü özümseyen, gerçekleri araştırıp kültür ve erdem sahibi olan insanlar, en güzel davranışın insanı saymak olduğunu bilirler. İnsanlara hoşgörü ve sevgiyle yaklaşmayı ilke edinirler. Bilgi, görgü ve erdemleri ne kadar yoğunsa o kadar olgunluğa ulaşırlar. Bu olgunlukla ölçülü ve alçak gönüllü davranırlar.

Bu metnin ana fikrini ifade eden atasözü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ağaç yaprağıyla gürler.
B) Yemişsiz ağaca taş atmazlar.
C) Ağaç ne kadar uzasa göğe ermez.
D) Ağacın meyvesi olunca başını aşağı salar.

Çözüm

Metinde başarılı ve bilgili insanların başarı ve bilgileri arttıkça daha alçak gönüllü ve ölçülü davrandıklarından söz edilmiştir. Buna göre bu sözleri en iyi ifade eden atasözü “Ağacın meyvesi olunca başını aşağı salar.” dir.

D

İkişmeler

İkişmeler, cümlenin anlamını çeşitli açılardan güçlendirir, pekiştirir. İkişmeyi oluşturan kelimeler daima ayrı yazılır aynı öge içinde yer alır, birbirinden ayrılamaz.

Anlam ya da ses yönüyle ilişki içinde olan kelimelerin birlikte kullanılmasıyla oluşur.

İkişmelerin Oluşumları

- * Kelime tekrarıyla:
Akıllı akıllı oyun oynayın.
Yavaş yavaş yanıma sokuldu.
- * Eş veya yakın anlamlı kelimelerle:
Akıllı uslu duracağına söz verdi.
Nişan için eşe dosta haber verildi.
Bende akıl fikir bırakmadın ki.
Yana yakıla alacaklıyı arıyordu.
- * Karşıt kelimelerle:
Yalanları er geç ortaya çıkar.
Ne yapacağımızı az çok biliriz.
Varını yoğunu bu iş için harcadı.
- * Bir anlamlı bir anlamsız yakıştırma kelimelerle:
Eğri büğrü bir yazısı vardı.
Yırtık pırtık giysiler giyerdi.
- * Ses yönüyle birbirine yakıştırılan kelimelerle (iki anlamsız kelimeyle):
Masallardaki gibi eciş bücüş bir adamdı.
Abur cubur yemeye bayılır.
- * “m” sesinin ikinci kelimenin başına getirilmesiyle:
Bende akıl makıl kalmadı artık.
Bizde para mara ne gezer?
- * Anlamları ayrı olan kelimelerle:
Kurda kuşa yem etme bu çocuğu.
Derslerimizi güle oynaya yapardık.

Deyimler, Atasözleri, İkişmeler ve Söz Öbekleri

- * Yansıma kelimelerle:
Çatır çatır yanan odunlar bile evi ısıtamadı.
Zırlı zırlı ağlayan çocuk birden sustu.

OKUMA METNİ

İPE UN SERMEK

Nasrettin Hoca'nın, aldığı bir türlü geri vermeyen ya da kırık dökük, delik kopuk, sakat olarak geri getiren bir komşusu Hoca'dan bir gün ip ister. Hoca da "Bizim hanım biraz evvel ipin üzerine un serdi, veremeyiz." der. Komşusu güler: "Aman Hocam, hiç ipin üstünde un durur mu, ipe un serilir mi?" diye sorunca Hoca cevabı yapıştırır: "Neden serilmesin? Vermeye gönlüm olmayınca ipe un da serilir elbet."

Özdeyiş

Doğruyu ve güzeli anlatan, etik yanı ağır basan, kim tarafından ve ne zaman söylendiği belli olan kısa ve özlü sözlere **özdeyiş (vecize)** denir.

Not

Deyimlerle atasözlerinin birbiriyle benzer ve birbirinden ayrılan özellikleri vardır.

Benzer Özellikleri	Ayrılan Özellikleri
Kalıplaşmış söz olmaları	Deyimler bir olayın sonucuyla ilgili durumu belirten anlık ve etkileyici sözlerdir. Atasözleri ise uzun deneyimler sonucunda oluşan, öğüt vermek, yol göstermek amacıyla söylenen özlü sözlerdir.
Toplumca benimsenmiş olmaları	Deyimlerde bilgece sözler söyleme söz konusu değildir ama atasözlerinde bilgece söz söyleme amacı vardır.
Değiştirilemez yapıda olmaları	

TEOG Kasım 2013

Köşe yazarı, suya sabuna dokunmayan bir yazı kaleme aldı.

Altı çizili deyim cümleye kattığı anlam aşağıdaki cümlelerin hangisinde vardır?

- A) Sorularına inandırıcı olmayan cevaplar verdi.
- B) Konuşmasında kimseyi eleştirmemiş, ortaya konuşmuştu.
- C) Arkadaşları tarafından çok sevilen, sözü dinlenen biriydi.
- D) Derenin kenarında oturup elini, yüzünü yıkadı.

Çözüm

"Suya sabuna dokunmayan" deyiminin cümleye kattığı anlam B seçeneğinde verilmiştir.

- Suya sabuna dokunmayan: Kimseye karışmayan, hiçbir şeye müdahale etmeyen.

B

Somut-Soyut Anlam

Kavramların bazıları duyu organlarımızla algılanırken bazıları da zihnimizde akıl ve sezgi yoluyla kavranır. Varlığını duyu organlarımızla algılayıp anlamlandırdığımız kelimelere **somut**, anlamını akıl yoluyla belirlediğimiz kelimelere ise **soyut anlamlı kelime** denir.

Uyarı

Kelimenin soyut veya somut oluşu da o kelimenin kullanıldığı cümledeki anlamıyla belirlenir.

- > Kara bulutlar yağmurun habercisiydi. (**Kara**, somut anlamda.)
- > Kara haber tez yayılır. (**Kara**, soyut anlamda.)
- > renkli kişilik – renkli kâğıtlar
soyut **somut**
- boş işler – boş kova
soyut **somut**

Genel - Özel Anlam

Bir kelimenin en geniş kapsamlı anlamına "genel anlam" denir. "Sebze" kelimesi aynı türden değişik sebzeleri akla getirir. Lahana, pırasa... gibi yiyeceklerin ortak adıdır. **Kelimenin özel anlamı** ise kelimenin sınırlandırılmış olan anlamıdır.

"Sebze" genel anlamlı, "pırasa" ise sınırlandırılmış olan özel anlamlıdır.

A. Aşağıdaki deyimleri sahip oldukları anlamlarla eşleştiriniz.

1. Çok öfkelenmiş olmak	a. el etek çekmek
2. Bir kimsenin kurulu düzeni bozulmak	b. burnundan solumak
3. Unutmamak	c. damarına basmak
4. Uzaklaşmak, kaybolmak	d. ağzının tadı kaçmak
5. birini duyarlı olduğu konuda kızdırmak	e. akılda tutmak

B. Aşağıda verilen özelliklere uygun ikişmeler yazınız.

1. Bir anlamlı bir anlamsız kelime:
2. Zıt anlamlı kelimeler:
3. Yakın anlamlı kelimeler:
4. İki anlamsız kelime:
5. Hâl ekleriyle kurulan:

C. Aşağıdaki atasözlerinin sahip olduğu anlamı altına yazınız.

1. Akacak kan damarda durmaz.
2. Tekkeyi bekleyen çorbayı içer.
3. Minareyi çalan kılıfını hazırlar.
4. Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.
5. Ağaç, yaprağıyla gürlür.
6. Hamama giren terler.
7. Mum, dibine ışık vermez.
8. Akıllı köprüyü arayana dek deli suyu geçer.
9. El, elin nesine; gülererek giderek yasına.
10. Bir elin nesi var, iki elin sesi var

1. Aşağıdaki ikilemelerden hangisi oluşumu bakımından farklıdır?

- A) Toplantıda doğru dürüst konuşmadım.
- B) Yalan yanlış sözlerle bu insanları kandırma.
- C) Bitmek tükenmek bilmeyen bir enerjisi vardı.
- D) İleri geri konuşursan tabii ki istenmezsin.

2.

“Parmak izi suçluyu hemen ele verdi”. **cümle-
sindeki deyim cümleye kattığı anlam aşağı-
dakilerin hangisinde vardır?**

- A) Memleket özlemini saklayamıyordu.
- B) Mahalleli suçluyu ihbar etmiş.
- C) Elmaları yediğini itiraf etti.
- D) Bunları senin yaptığını biliyorduk.

3. Aşağıdakilerin hangisinde deyim, açıklama-
sıyla **verilmemiştir?**

- A) Bir sürü gereksiz söz söyleyip bizi lafa tuttu.
- B) Arkadaşına her şeyini anlatarak içini döktü.
- C) Fırsatı kaçıracağı hâliinden belliydi.
- D) Olaylara çok üzüldü, keyfi iyice kaçtı.

4. Aşağıdakilerin hangisinde ikileme **yoktur?**

- A) Doktor, derin derin nefes al, dedi.
- B) Tatlı yiyen tatlı konuşur, dedim.
- C) Eksik gedik ne varsa tamamladık.
- D) Çamurlardan düşe kalka yürüdük.

5. Doktor Alper, zaman zaman beni arar, hâl hatır sorardı.

Bu cümledeki altı çizili ikilemenin cümleye kattığı anlam aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Onunla sık sık görüşür, özlem giderirdik.
- B) Durmadan mantıksız sorular soruyordu.
- C) Bu ihtiyarın kimsesiz olduğu anlaşıldı.
- D) Arada bir annem de bu ihtiyara yemek ve para verirdi.

6. Aşağıdaki ikilemelerden hangisi kuruluşu bakımından diğerlerinden **farklıdır?**

- A) İyi kötü bir işi vardı.
- B) Doğru dürüst konuşmalısın.
- C) Yalan yanlış haberler veriliyor.
- D) Eş dost herkes yardımına koştu.

7. Aşağıdakilerin hangisinde deyim, açıklamasıyla verilmiştir?

- A) Adamın bir anda gözü dönmüştü.
- B) Herkes öğretmenin gözüne girmeye çalışıyor.
- C) Değerini yitirmiş, herkesin gözünden düşmüştü.
- D) Herkesten önce o, işe göz koymuştu.

8.

Bizi güzel yarınların beklediğini üstüne basarak söylüyorum.

Bu cümledeki deyim cümleye kattığı anlam aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Bu işlerde hep onun parmağı olur.
- B) Bu konuda haklı olduğunu kesin olarak belirtti.
- C) Ağzımıza bir parmak bal sürüp gitti.
- D) Yağlı boya tablolar herkese parmak ısırttı.

9. İte kaka

- 1. Hoyrat bir biçimde iterek, zorla.
- 2. Güçlülükle

Yukarıda "ite kaka" ikilemesinin iki anlamı verilmiştir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde ikilemenin 2. anlamı kullanılmamıştır?

- A) Okulu sekiz yılda ite kaka bitirdi.
- B) Gitmek istemeyen çocuğu ite kaka götürdüler.
- C) İte kaka bir işe sahip olmasını sağladık.
- D) Çocuğu ite kaka bu duruma getirdik.

10. 1. Sağ salım

2. İyi kötü

3. Az çok

4. Ayan beyan

Numaralanmış deyimleri anlam ilişkisi yönüyle eşleştirdiğimizde hangi eşleştirme doğru olur?

A) 1 ve 2

B) 1 ve 3

C) 2 ve 3

D) 3 ve 4

11. 1. Bu işte yalanları su yüzüne çıktı.

2. Babam karnemi görünce küplere bindi.

3. Usta, çırağına kök söktürdü.

4. Burayı iyi tanımak için buraya kök salman gerekir.

Numaralanmış deyimlerden hangisinin açıklaması aşağıdakilerden biri olamaz?

A) Ortaya çıkmak

B) Öfkelenmek

C) İş iyi öğretmek

D) İyice tutunmak, yayılmak

12. Sınıfta herkes başarılıydı, bir süre sonra Selim de sınıfa ayak uydurdu.

Bu cümledeki deyim anlamı aşağıdakilerden hangisi olur?

A) Başkalarına benzemeye çalışmak

B) Çevreye uyum sağlamak

C) Dengeli ve bilinçli olmak

D) İnsanlarla kısa sürede anlaşmak